דרשה לפרשת תולדות · תשפ"ד

עשו - נוכל כפול

למה התורה מספרת על נישואיו השניים של עשו, ומה ההבדל בין נוכל לרוצח?

מבוסס על לקו"ש חלק לה תולדות שיחה ג

לפני שמתחילים

רופא נוכל וכושל לא הצליח למצוא עבודה. לאחר שחיפש משרה במשך שנים, בחר בסופו של דבר לפתוח קליניקה בעצמו.

הוא תלה שלטים בכל רחבי העיר שבה גר: "קבלו אצלי טיפול זול בעלות של 50 שקלים בלבד, ואם לא ריפאתי אתכם - תקבלו 100 שקלים בחזרה!"

עורך דין ממולח שראה את המודעה, החליט לנצל את ההזדמנות להרוויח כסף קל. הוא הגיע למרפאה של הרופא ואמר לו: "ד"ר, אני חושב שאיבדתי את חוש הטעם".

הרופא מיד קרא לאחות ואמר לה: "תביאי את קופסה מספר 22 ושימי 3 חתיכות בתוך הפה של המטופל".

כבר בחתיכה הראשונה עורך הדין הבין מה שמו לו בפה - "מה זה?!" הוא צעק, "זה חיתול מלוכלך!", והרופא אמר: "מזל טוב, אתה בריא! 50 שקלים בבקשה".

עורך הדין שילם ויצא בבושת פנים מהמרפאה - אבל החליט שהוא ממש לא רוצה לצאת חייב, ולכן ביום שאחרי חזר אל הרופא, והפעם טען שהוא איבד את הזיכרון. הרופא קרא לאחות ואמר: "תביאי את קופסה מספר 22 ושימי 3 חתיכות בתוך הפה של המטופל".

עורך הדין מיד נרתע וצעק, "לא, זה חיתול מלוכלך!!", והרופא אמר, "מזל טוב, אתה בריא! 50 שקלים בבקשה".

עורך הדין שילם שוב ויצא מהמרפאה עצבני במיוחד. הוא חשב לעצמו ושיער שאם איכשהו יצליח לקבל 100 שקלים, הוא בסופו של דבר יוכל להחזיר לעצמו את מה שכבר הפסיד, לכן הוא לא ויתר וחזר למרפאה של הרופא פעם נוספת.

הפעם טען שהוא איבד את הראייה שלו. "ובכן...", אמר הרופא, "לזה אין לי תרופה לצערי. הנה, קח 100 שקלים", והגיש לעורך דין שטר. "רגע", אמר עורך הדין, "זה שטר של 20!". "מזל טוב, אתה בריא!", אמר הרופא, "50 שקלים בבקשה."

שאלת פתיחה

החתונה השניה של עשו - רשעות?

ב סיום פרשת תולדות מספרת לנו התורה על נישואיו (השניים) של עשו הרשע. "וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה" (תולדות כח, ח-ט).

למה זה אמור לעניין אותנו עם מי התחתן עשו? ומה ניתן ללמוד מכך כיום, אלפי שנים אחרי אותה חתונה?

מעניין לציין שבמדרש (בראשית רבה סז, יג) נחלקו הדעות האם החתונה הזאת הייתה דבר חיובי או שלילי. "רבי יהושע בן לוי אמר: נתן דעתו להתגייר. מחלת, שמחל לו הקדוש ברוך הוא על כל עונותיו". לפי רבי יהושע בן לוי, החתונה הזאת מסמלת את החזרה בתשובה של עשו. לעומת זאת ר' אלעזר אומר: "אילו הוציא את הראשונות, יפה היה, אלא על נשיו, כאב על כאב." הראשונות היו רעות, והשניות? ...גם כן!

מחלוקות בדברי חכמים יש תמיד, אבל הבעיה הפעם היא שנראה שרש"י, גדול הפרשנים, סובר כמו....שניהם!

מצד אחד, בסיום פרשתינו, נראה שרש"י סובר כשיטת ר' אלעזר, שכן הוא מסביר את המילים: "על נשיו - הוסיף רשעה על רשעתו, שלא גרש את הראשונות". זאת אומרת, שרש"י רואה בחתונה הזאת דבר מאוד שלילי. לעומת זאת, בסיום פרשת וישלח על הפסוק "בשמת בת ישמעאל", מפרש רש"י שהסיבה שאשתו של עשו נקראה (בסיום פרשת תולדות) בשם "מחלת" (בעוד ששמה האמיתי היה בשמת) ללמדנו ש"נמחלו עונותיו", וזה עולה בקנה אחד עם שיטתו של רבי יהושע בן לוי, שהחתונה הזאת הייתה מעין חזרה בתשובה מזערית של עשו.

אז מה קורה כאן? חזרה בתשובה או הוספת רשע על רשע? ואיך עולים שני הדברים ההופכיים הללו בקנה אחד?!

האשה - צדיקה. החתונה - רשעות

בשיחה עמוקה, בעלת מסר אדיר, הנוגע כל כך לימים בהם אנו נמצאים כעת, מעמיד הרבי מלך המשיח את הדברים על אשורם, ומלמד אותנו דבר (או שניים) על אומות העולם שמסביבנו:

לפי ביאורו הנפלא של הרבי, לרש"י יש שיטה מחודשת, השזורה להפליא בדברי הכתובים. לדבריו, מחלת (או בשמה האמיתי, בשמת) הייתה אישה כשרה, ולא מרשעת כלל וכלל. אחרי הכל, הסיבה שעשו התחתן איתה מכיוון שראה כי "רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו". לכן הוא החליט, סוף סוף, להתחתן עם מישהי שאביו אוהב, אישה ישרה וכשרה, ממשפחה מיוחסת, בעלת מידות וכדומה. אישה שתהיה 'היפוך' מוחלט לנשיו הראשונות שהיו "מורת רוח ליצחק ולרבקה". ולכן, "נמחלו עונותיו", כי בפועל ממש, מחלת היתה אישה כשרה.

לעומת זאת, הסיבה שהוא התחתן איתה הייתה רשעות, רשעות נוספת הדומה לרשעות כמו בנישואיו הראשונים.

מה זאת אומרת?!

הרשעות של עשו בנישואיו הראשונים, לא היתה רק בכך שהתחתן עם נשים קלוקלות, אלא בעיקר הצביעות והרמאות בנישואים האלו. כידוע, עשו התחתן בגיל ארבעים, אבל לא כי הוא היה פרוש מהעולם עד הגיל הזה... "עשו היה נמשל לחזיר, החזיר הזה כשהוא שוכב, פושט טלפיו, לומר ראו שאני טהור; כל מ' שנה היה עשו צד נשים מתחת בעליהן ומענה אותם, כשהיה בן מ', אמר: אבא בן מ' שנה נשא אשה, אף אני כן" (רש"י כו, לד).

עשו היה חזיר, נוכל, רמאי ושקרן (ומה לא?!) צבוע שבצבועים. החתונה הראשונה שלו הייתה, כל כולה, מלאה שקר ורמאות, צביעות והעמדת פנים, וככה בדיוק גם החתונה השניה. הסיבה האמיתית שעשו התחתן עם מחלת הייתה פשוט כדי לרמות את יצחק, כאילו כוונתו לחזור בתשובה! לכן רש"י מפרש: "הוסיף רשעה על רשעתו". הרשעות לא היתה האישה-מחלת, מדובר באישה טובה וכשרה, הרשעות היתה הפעולה - החתונה. חתונה שהיתה (בדיוק כמו החתונה הראשונה...) מלאה צביעות ושקר, כאילו כוונותיו טהורות!

רע גלוי מנצחים ביום אחד. רע נעלם - עשרים שנה!

לאור הדברים, אנו מוצאים חילוק כללי בין התנהגותו של עשו בפרשת תולדות לבין התנהגותו בפרשת וישלח. בין ההתנהגות כלפי יצחק אביו, לבין התנהגותו כלפי יעקב אחיו.

בפרשת תולדות, כלפי יצחק, עשו הוא נוכל, רמאי ושקרן ממולח. בפרשת וישלח, לעומת זאת, כלפי יעקב, הוא טרוריסט צמא דם, הדורש נקמה. שני דפוסי ההתנהגות האלו מסמלים שני סוגי רע: רע גלוי ורע נעלם ונסתר המכוסה בקצפת ושוקולד. וכמו שכל אחד מבין שצריך לעמוד בכל התוקף נגד הרע הגלוי, ככה צריך לעמוד בתוקף נגד הרע הנסתר המכוסה בקצפת ושוקולד...

אלא שזה הרבה יותר קשה, הרבה יותר מסובך.

אדמו"ר הזקן (במאמריו הקצרים עמ' תנב-ג) עומד על העובדה שיעקב שהה בבית לבן עשרים שנה, בעוד ש'מלחמתו' עם עשו, בפרשת וישלח, ארכה רק יום! כי בשביל לברר ולהתגבר על לבן הארמי, הנוכל הידוע, הרמאי והשקרן, לוקח עשרים שנה! בעוד שלהילחם עם מישהו שמגיע בגלוי לרצוח - לוקח רק יום! אכן, ההתגברות על הרע הנעלם היא ארוכה יותר וקשה יותר.

האדמו"ר הזקן מסביר (שם) שזוהי הסיבה לאריכות הגלות. הגלות העכשווית היא המלחמה נגד הרע הנעלם, נגד הצביעות והשקר, נגד הרמאות והעמדת הפנים, וזה קשה, מסובך, מורכב ו...ארוך!

זהו הרמז בדברי הגמרא: "ראשונים שנתגלה עונם, נתגלה קיצם. אחרונים שלא נתגלה עונם, לא נתגלה קיצם". בדורות הראשונים הרע היה רע גלוי, נתגלה עונם, ונגד רע גלוי קל יותר להילחם, לכן נתגלה קיצם.

לעומת זאת, בדורות האחרונים הרע הוא נעלם, "לא נתגלה עונם", ולכן הגלות אורכת כל כך הרבה זמן, "כי לא נתגלה קיצם".

מכך ניתן ללמוד מסר עמוק בחיינו כיום. אנו עומדים בעיצומה של מערכה כפולה. מלחמה נגד הרע הגלוי, הטרור האיסלמי הצמא לדם יהודי היל"ת, ומלחמה נגד השקר והצביעות הכלל עולמיים, כביכול בעד החופש, זכויות האדם, וחופש האנושות.

עלינו לדעת, ששניהם זה אותו "עשו", אותו חזיר, נוכל ושקרן. הן בפרשת תולדות, והן בפרשת וישלח. הן בגלוי והן בהעלם. מדובר כאן על הרע הטמון בעמקי הגלות הזאת, הרע הכפול!

אותם שרוצים להשמיד אותנו, ואותם שמפגינים בעד זכויות האנוש, הם בדיוק אותו רע ואותו רשע. אלו הם פניו של עשו הרשע, המעמיד פנים, כאילו הוא שב בתשובה, כאילו פניו לשלום, כאילו הוא צדיק כיצחק אביו, אבל האמת היא... "יכרסמנה חזיר מיער", מדובר בחזיר (אם לא גרוע מזה...).

הם לא מדברים בעד האנושות, כי אם נגד קיומו של עם ישראל. הם לא שוחרי חופש ואוהבי שלום, כי אם רוצחי אדם וטובחי אנשים. הם לא אנשים תמימים "שרוצים רק טוב", כי אם נוכלים ארורים שרוצים רק רע.

הבעיה האמיתית בגלות הזאת היא, שלפעמים, אפילו הם לא מודעים לזה!

וזהו המסר הכל-כך חשוב לנו, בחיי היום יום: להיזהר במשנה זהירות מכל ענין של צביעות ושקר, ובכך לברר, אחת ולתמיד, את הרע הנעלם, המתחזה "והמתחזר", להיראות כאילו הוא טוב!

חוזה של ארבע אותיות

נסיים בסיפור קצר על חשיבות היושר, והברכה הנובעת ממנו.

פעם אחת באו אל רבי נטע מחלם שני אנשים שרצו להקים עסק בשותפות, וביקשו ממנו שיכתוב עבורם את הסכם השותפות.

לקח רבי נטע דף נייר וכתב בארבע פינות הדף את האותיות - א', ב', ג' ו-ד'.

"הנה לכם חוזה השותפות", אמר הרבי לשותפים.

הביטו בו השניים בתמיהה: "זה החוזה?" שאלו.

הסביר הרבי: "ארבע אותיות אלו רומזות לדרך שבה עליכם לבחור:

'אָלֶף' - פירושה 'אמת', ואז 'בֵּית' - משמעה 'ברכה'.

אך אם יש 'גימל', כלומר גנבה, הרי שיש 'דָּלת', כלומר דלות".

שבת שלום!